Vruchten van kloostervriendschap

De uitdagingen op de lange termijn

door Charles van Leeuwen

Het doet goed om andere oblaten te ontmoeten en ervaringen uit te wisselen op deze internationale oblaten-bijeenkomst. Ik ben geraakt door zoveel hartelijkheid, toewijding, enthousiasme en 'goede ijver'. Echt inspirerend om hier in Rome mensen te ontmoeten die een zelfde weg gaan: in vriendschap kunnen we verder groeien en bepaalde moeilijkheden en aarzelingen onder ogen zien. Het blijft een spannende en onzekere keus om oblaat te worden, daar zullen we het over eens zijn. Van tevoren is niet precies te voorzien, waar die keus ons brengt. Het vraagt oefening en levenskunst om het oblaat-zijn vorm te geven, niet alleen in het begin maar ook op de lange termijn.

Dit is een verhaal over thema's die vooral voor oblaten in West-Europa en Noord-Amerika actueel zullen zijn. Drie vragen staan centraal: hoe beleven we de enorme kwetsbaarheid in de monastieke wereld van vandaag de dag? hoe geven we vorm aan onze religieuze vorming? hoe zorgen we ervoor dat we een goede en evenwichtige relatie opbouwen met onze kloostergemeenschap en het gevoel houden er echt bij te horen? Het zijn vragen die te maken hebben met de kloosterconjunctuur, het ouder en kleiner worden, soms noodgedwongen sluiten van kloosters. Maar het zijn ook vragen die zich voordoen op de middellange termijn van ieder engagement: als het nodig wordt een relatie nieuwe impulsen te geven en te revitaliseren. Maar voordat ik me over die vragen buig, wil ik eerst een beeld schetsen van de oblatuur in West-Europa in de afgelopen veertig jaar.

Een vruchtbaar veld van kloostervriendschap

West-Europa heeft een rijke monastieke traditie: de kloosters bloeiden er niet alleen in de middeleeuwen maar ook in de

afgelopen 150 jaar. België, Nederland, Frankrijk en Duitsland stonden bekend om hun grote en beroemde abdijen, met veel monniken en monialen, tal van betekenisvolle projecten en een grote uitstraling in kerk en maatschappij. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat rondom de kloosters wijde kringen van vrienden ontstonden, die van binnenuit soms als 'lekenvrienden' (*amis laïcs, lay friends, Laienfreunde*) werden aangeduid maar die we in mijn ogen beter een neutralere benaming kunnen geven, zoiets als 'kloostervrienden'. Die zijn er in veel verschillende soorten: er zijn oblaten die een officiële verbintenis met het klooster aangaan, maar ook mensen die een ander soort band opbouwen, door deel te nemen aan vieringen en dagen van stilte en gebed, door lid te worden van een kring, studiegroep of fraterniteit, door een kloosterproject of monastieke missie te ondersteunen, door structureel mee te werken als vrijwilliger en soms in een betaald dienstverband, of gewoon door vaak in het klooster te gast te zijn. Naast de 'officiële' benedictijnse oblatuur zijn er dus veel andere betekenisvolle vormen om in het monastieke charisma te delen en, in een gewoon leven in de maatschappij, vanuit de kloosterinspiratie te leven.

Het is belangrijk te benoemen dat er zoveel verschillende kloostervriendschappen rondom kloosters bestaan: zij maken deel uit van wat we 'het veranderende monastieke landschap' kunnen noemen, een van de thema's van dit congres. Ze maken zichtbaar dat er een brede belangstelling is voor de kloosterwereld en het monastieke erfgoed. Maar ze geven eveneens aan dat kloosters plaatsen zijn met een groot potentieel van vriendschap, dat op veel manieren tot ontwikkeling kan komen. Ik heb de indruk dat die vriendschap soms nog meer tot bloei komt, concreter en eenvoudiger wordt aangesproken, in die andere varianten dan in de oblatuur zelf. Want veel mensen voelen zich gemakkelijker bij 'lichtere' vormen dan bij een officiële verbintenis als oblaat – en de religieuzen misschien ook wel.

Dat heeft zeker ook te maken met de naamgeving. We moeten ons realiseren, dat er heel wat mensen zijn die gemengde gevoelens hebben bij de term 'oblaat'. In veel landen trouwens. Het is een woord dat men onduidelijk en ouderwets vindt. Het blijft een beetje een vreemd element in het moderne taalgebruik en daarbij is er in veel talen ook

een genderkwestie: moet je vrouwelijke oblaten nu 'oblate' of 'oblaat' of 'oblata' noemen? Dat er *uneasy feelings* zijn rond de oblatuur, merken we dus al aan het ongemakkelijke gebruik van het woord oblaat zelf.

Het is wat dat betreft interessant om even in herinnering te roepen, dat Dom Prosper Guéranger, stichter van de grote abdij van Solesmes in Frankrijk en een van de pioniers van de invoering van lekenverbintenissen in de kloosterwereld, aanvankelijk de termen *amis* en *associés* hanteerde (vrienden en geassocieerden). Pas later ging hij de term oblaat gebruiken, een woord dat hij ontleende aan het rijke middeleeuwse kloosterverleden. Hij bewonderde de middeleeuwse kloosters en wilde die wereld opnieuw tot leven brengen. Misschien dat we nu betreuren dat hij voor een zwaarder en klassieker woord heeft gekozen, terwijl de woorden van 'vriend' en 'geassocieerde' zoveel beter bij onze belevingswereld aansluiten. Het woord oblaat voegt een dimensie toe, van de 'oblatie' als persoonlijke toewijding en 'zelfgave', maar drukt de dimensies van vriendschap en gemeenschap minder duidelijk uit. Terwijl dat nu juist betekenislagen zijn die we vandaag de dag als zeer essentieel ervaren.

De 'aggiornamento' van oblatengroepen

We moeten ons ook realiseren, dat oblatenkringen zoals we die nu in Europa kennen, een relatief recent verschijnsel zijn. Ze bestaan pas sinds een of twee generaties.

De vernieuwingen van het Tweede Vaticaanse Concilie hadden een enorme impact op de kloostergemeenschappen. Die ondergingen in de periode tussen 1960 en 1980 een diepgaande transformatie, met ingrijpende veranderingen op het gebied van liturgie, levensstijl en geloofsbeleving, maar ook een nieuwe aanpak van werk, apostolaat en gemeenschapsleven. Uiteraard had dit consequenties voor de oblatuur, die daardoor sterk van karakter veranderde.

De jaren vlak na het grote concilie waren voor de oblaten van toen een tijd van onzekerheid, waarin ze zich verloren voelden. Ze herkenden hun kloosters bijna niet meer. Ze moesten in een andere taal gaan bidden en zagen vertrouwde devoties naar de achtergrond verdwijnen. De oblatuur

verloor ook het traditionele statuut van een 'derde orde'. Wat misschien nog moeilijker was: de kloosters waren zo bezig met hun eigen interne veranderingsproces, dat ze nauwelijks tijd en aandacht hadden voor hun oblaten-vrienden. De onzekerheid van die oudste generatie oblaten heeft lang doorgeleefd en het beeld rond de oblatuur is daardoor diffuus gebleven. Niet alle kloosters vernieuwden in hetzelfde tempo en op dezelfde wijze, met als gevolg dat we in veel landen een combinatie van oude en nieuwe stijlen tegenkomen, ook wat betreft de invulling van de oblatuur.

Het was rond het Benedictusjaar 1980 dat de kloosters in Europa weer zelfbewust naar buiten traden, met hernieuwd zelfvertrouwen en ook een vernieuwde monastieke missie. Een van de vormen waarin dit nieuwe elan zich uitte, in de decennia die volgden, was de oprichting van kringen van kloostervrienden. Hieruit ontstonden rond tal van kloosters nieuwe en relatief jonge oblatengroepen. Enkele pionierskloosters, waaronder Beuron in Duitsland en Fleury in Frankrijk, gaven de richting aan voor al die oblatengemeenschappen[1] en legden de accenten:

1. Allereerst benadrukten ze het specifiek christelijke karakter van de verbintenis: een oblaat kiest voor navolging van Christus en een leven in het teken van het evangelie. Een oblaat moet worden toegerust voor een roeping als christen, niet voor een afgeleide kloosterroeping.
2. Allerlei eigen oblatenrituelen en verplichtingen, die vaak nog uit de negentiende eeuw stamden, werden afgeschaft. Oblaten droegen geen scapulier meer en hoefden niet dagelijks een serie vaste gebeden te zeggen. Ze hadden meestal ook geen rechten meer, zoals begraven worden op het kloosterkerkhof… Een algemeen gevoel was, dat de tamelijk devotionele invulling die de oblatuur had gekregen, afleidde van waar het om ging: de evangelische kern van het engagement. De oblatuur ging terug naar de essentie.
3. De Regel van Benedictus kreeg een centrale plaats in de vorming en het leven van een oblaat. Het ging erom vanuit de benedictijnse spiritualiteit te leven: thuis, op het werk, in de samenleving. Dat lijkt ons nu vanzelfsprekend, maar het verstaan van de regeltekst had heel lang maar weinig aandacht gekregen (dat gold ook voor de kloosterlingen zelf).
4. Ze stimuleerden het ontstaan van oblatengemeenschap-

1. C. van Leeuwen, "Een spirituele vriendschap die zich blijft ontwikkelen. Een geschiedenis van de benedictijnse oblatuur" *De Kovel. Monastiek Tijdschrift voor Vlaanderen en Nederland*, 32 (2014) p. 52-62 ; 35 (2014), p. 81-92; en 37 (2015) p. 83-94.

pen en wilden dat het niet zou blijven bij een uitsluitend individuele beleving van de verbintenis. Oblaten participeerden in een groep en gingen in principe ook een band aan met de hele kloostergemeenschap. Het contact moest niet worden 'gemonopoliseerd' door oblatenverantwoordelijken of versmald tot vriendschap met een enkele broeder of zuster.
5. Aan de oblatuur werd een programma verbonden van permanente vorming. De oblatuur was een verbintenis voor de lange termijn en kreeg een dimensie van voortgaande verdieping en studie.

Veel van de oblatengroepen in Europa die in de jaren tachtig en negentig werden opgericht, begonnen vanuit deze uitgangspunten.

De werkagenda van de oblatengroepen

De nieuwe oblatengroepen van Europa zijn sterk gevormd door enkele handboeken die rond 1990 en 2000 verschenen, van auteurs als Joan Chittester, Esther de Waal, Michael Casey, Frédéric Debuyst, Enzo Bianchi, Georg Holzherr, Anselm Grün, Wil Derkse en Benoît Standaert.[2] Zij reikten thema's aan die veel mensen herkenden, gaven in moderne taal invulling aan de belangrijkste kernwoorden en werkten de spiritualiteit uit voor een niet-monastieke context, dat wil zeggen: voor het leven van alledag, thuis, op het werk, in de plaatselijke kerk en in de samenleving. Daarmee bepaalden zij direct en indirect de onderwerpen waar veel oblatengroepen mee aan het werk gingen – en nog steeds werken. Zo maakten ze de tweeledige doelstelling concreet: het versterken van de evangelische inspiratie en leren leven vanuit het benedictijnse charisma, of beter gezegd: de benedictijnse charisma's.

Absoluut noodzakelijk was het om de Regel van Benedictus opnieuw te leren lezen, in relatie met monastieke literatuur eromheen: woestijnvaders, maar ook kloostervaders en -moeders als Basilius, Pachomius, Cassianus, Hildegard van Bingen en Bernardus van Clairvaux. Dat was een kwestie van mensen goede edities en commentaren aanreiken, maar ook het wezenlijke daaruit samenvatten. Nog wezenlijker

2. G. Holzherr, *Die Benediktsregel. Eine Anleitung zu christlichem Leben*. Freiburg: Paulus-verlag 2005, 19801; F. Debuyst, *Bénédictins. Un art de vivre.* Paris: Centurion 1985; E. de Waal, *God zoeken. De levensweg voor elke christen,* Bonheiden: Abdij Bethlehem 1988; E. Bianchi, *Lessico della vita interiore*, 1999; W. Derkse, *Een levensregel voor beginners.* Tielt: Lannoo 2001; M. Casey, *An Unexciting Life. Reflections on Benedictine Spirituality,* Petersham (Mass.): St. Bede's Public. 2005; J. Chittester, *The Monastery of the Heart. An invitation to a meaningful Life*, New York: Bluebridge, 2011

was het om typisch monastieke kernwaarden opnieuw te benoemen en uit te werken, onder meer:

een luisterende houding	broederschap
leven vanuit de stilte	gemeenschapsleven
conversio morum	balans
dienstbaarheid	de juiste maat
gehoorzaamheid	stabiliteit
barmhartigheid	duurzaamheid
nederigheid	handwerk
eenvoud	lectio
respect	psalmengebed
vrede	ora et labora
vreugde	benedictijns leiderschap
aandacht	vaderschap, moederschap

Wat heel belangrijk was, was om mensen opnieuw de Schrift te leren lezen en ze daarbij vertrouwd te maken met oude monastieke leesmethodes als de *lectio divina*. En om ze ook verder te vormen in het bidden van de psalmen en daarvoor de instrumenten aan te reiken.

De oblatuur werd in die zin een eigentijdse vertaling van de *dominici scola servitii*, de school in de dienst van de Heer, waar de Regel van Benedictus over spreekt.[3] Het werd, eveneens in de termen van de Regel, een van de werkplaatsen, een *officina* waar men onder begeleiding van gezaghebbende vaders en moeders oefende op de 'goede ijver' en 'goede instrumenten' voor een gelukkig christelijk leven.[4] In het begin van dat proces ging veel aandacht uit naar de maatschappelijke toepasbaarheid van de benedictijnse spiritualiteit, maar in de loop der jaren kwamen ook de innerlijke en meer theologische registers weer duidelijker naar voren: de betekenis van hoop, geloof en liefde en van een spiritualiteit die regelrecht uit het hart komt.

3. RB Proloog, 45

4. RB 4,1; 4,78; 72,2

Veel van de groepen bestaan nu ongeveer dertig of veertig jaar. Precies genoeg om heel die agenda een keer door te werken – en belangrijke thema's opnieuw te agenderen. Het is duidelijk dat het tientallen jaren duurt, voordat dit soort thema's echt indalen en mensen het gevoel krijgen dat ze die beheersen en er ook zelfstandig mee verder kunnen. In die zin was/is de agenda van de groepen oblaten en kloos-

vrienden ambitieus en nog lang niet afgewerkt.

Dat oblatengroepen al enkele decennia aan het werk zijn, kun je trouwens ook aan de groepen zien: veel leden zijn tussen de zestig en tachtig jaar, hebben al jaren achter zich om de kloostervriendschap te cultiveren en beginnen dit geleidelijk aan in een rustiger en eigen ritme te doen. Vaak was er sprake van een bruisend en ambitieus begin, maar niet alle oblatengroepen hebben die dynamiek weten vast te houden. Wat je op veel plaatsen ziet, is het einde van een soort natuurlijke cyclus: een moment van stagnatie, behoefte aan vernieuwing en kansen voor verjonging.

Hoe ga je om met de kwetsbaarheid van de kloosters?

En dan nu naar de vragen. Het behoeft weinig toelichting: veel kloostergemeenschappen zijn vandaag de dag kwetsbaar. Het is een moeilijk moment voor de kerk in West-Europa in het algemeen: haar organisatie, haar apostolaat en voor de gelovigen zelf. Wat betekent dit voor oblaten?

Het creëert – paradoxaal genoeg – allereerst bepaalde kansen voor hen. Veel kloosters zijn blij met de helpende hand die ze van hun trouwe kloostervrienden krijgen aangereikt, voor de uitvoering van alledaagse taken in het gemeenschapsleven, in de liturgie, de ondersteuning van de gastvrijheid, de cursussen of het werk zelf. Met de bijdrage van oblaten kunnen bepaalde dingen in en rond het klooster doorgaan, in tal van opzichten. Het betekent wel, dat de plaats waar oblaten hun verbintenis vorm geven, iets opschuift: minder thuis en meer in het klooster. Oblaten nemen een deel van het apostolaat van de kloosters over, dat deze door vergrijzing en kleinere aantallen monniken en monialen zelf niet meer kunnen behartigen. Het maakt, als ze daarvoor goed worden toegerust en enigszins worden begeleid, het enorme potentieel zichtbaar van wat een ‘leken-apostolaat’ in de kerk vermag.

Maar er is ook een andere kant. Ook de oblatengroepen vergrijzen. En oblaten delen niet alleen in de vreugden en rijkdom van het monastieke leven, maar ook in de zorgen en lasten en armoede. Het vergt nogal wat van oblaten om dat alles te ‘handelen’. Het vraagt een voortdurende betekenis-

geving voor alles wat zij in deze moeilijke en kwetsbare fase van kloosters zien gebeuren: ziekte en ouderdom, afbouw en voltooiing, verdeeldheid en zwak bestuur, onvermogen en onzekerheid. Illustratief is dit citaat van een oblaat:

> 'Ik deel als oblaat in een rijke en zeer interessante kloostertraditie, maar het is wel een erfenis met ingewikkelde kanten. Ik had me in het begin bijvoorbeeld niet gerealiseerd, wat het zou betekenen om altijd de jongste oblaat van mijn klooster te blijven. De "voltooiing" van die communiteit is menselijk en spiritueel gezien zeker een vreugdevol gebeuren, het is een tijd waarin de monniken een prachtige oogst de hemel binnendragen. Maar het kan voor kloostervrienden af en toe zwaar en pijnlijk zijn: je wordt voortdurend geconfronteerd met ouderdom en ziekte, het wegvallen van mensen, het tekort aan nieuwe roepingen… Ik zie hoe moeilijk het is om die grote, schitterende kloostergebouwen te blijven vullen. Ik deel in de pijn. En dan vraag ik me af: wat is in dit proces mijn rol?'

Er is geen eenduidig antwoord op die vraag. In het klooster zelf gaat het er vaak om, dat je gewoon aanwezig bent, vriendschap en steun biedt op moeilijke en verdrietige momenten en probeert vreugde en warmte uit te stralen, hoop uit te dragen. Luisteren naar het kostbare getuigenis van de oudere generatie, meeleven met de kloosterzoektocht van toen en meedenken over die van de toekomst. De realiteit van veel oblaten is, dat ze op de valreep veel meekrijgen van een rijke tijd van vroeger. Persoonlijk ervaar ik dat als een voorrecht en verrijking.

De andere kant is, dat oblaten meemaken dat belangrijke mensen en zelfs hele kloosters wegvallen. Ik ken nogal wat oblaten, die zich 'verweesd' voelen en op een bepaald moment in een isolement terecht komen. Het kan daarom goed zijn, om het contact van oblaten met de kloosterwereld te verbreden. Het kan nodig zijn, af en toe een ander klooster te bezoeken of eens in een jonge en vitale gemeenschap op retraite te gaan. Geef oblaten de kans, om ook eens een andere oblatengroep te bezoeken. We zijn geneigd om het principe van 'stabiliteit' ook op oblaten toe te passen, soms strikter dan op kloosterlingen zelf. Om een engagement le-

vend te houden, kan het echter nodig zijn om in beweging te komen en de kloostervriendschap te verbreden en vernieuwen.

Hoe geef je vorming op de lange termijn gestalte?

Er liggen ook uitdagingen op het terrein van de vorming. Bij de eerste ontmoeting met de kloosterwereld maak je kennis met interessante mensen, mooie boeken en een fascinerende realiteit en dat brengt bijna vanzelf veel verdieping. Maar blijft de vorming even vanzelfsprekend en inspirerend op de middellange termijn? Hoe ga je als oblaat aan het werk met je persoonlijke vragen en welke bronnen weet je aan te boren? Hoe houd je de geest in de oblatuur jong en scherp, hoe zorg je voor de noodzakelijke vernieuwing, hoe voorkom je fossilisering? Welke ondersteuning of coaching kun je daarbij verwachten van de kloostergemeenschap en van de oblatengroep zelf? Kunnen die op het gebied van de vorming zelfvoorzienend worden? Opnieuw een citaat:

> 'Een van de redenen waarom ik oblaat ben geworden, was dat de verbintenis een lange-termijns-perspectief van spirituele vorming bood. Een *longue durée* die je niet kunt verwachten in de context van een parochie, maar wel in een klooster. Toch is het moeilijker om in die behoefte te voorzien dan ik had verwacht. Ik heb het gevoel dat mijn *lectio* pas na tien jaar echt begint te lopen, ook dat ik nu pas echt in de diepte van de psalmen doordring. Ik geloof zeker dat het lezen, bidden en delen op de lange termijn zijn uitwerking heeft, maar soms is het wel een eenzaam groeiproces. De behoeften in onze oblatengroep en in de verschillende leeftijdsgroepen zijn sterk verschillend. En van de ouder wordende monniken kunnen we eigenlijk niet meer verwachten, dat ze het voortouw blijven nemen in onze vorming.'

Oblatengroepen hebben een groot potentieel, maar ook een enorme behoefte aan vorming – een behoefte die meestal groter is dan kloosters en oblatengroepen aan kunnen.

Ik zie verschillende mogelijkheden om de vorming op de middellange termijn gaande te houden. Wat zeker werkt, is

om in kleinere groepjes van geestverwanten in gesprek te gaan: dan kun je verder gaan in het delen dan bij grootschalige oblatenconferenties. Een variant daarvan is de formule van de 'fraterniteit', een klein groepje samengesteld uit een of twee mensen van de kloostergemeenschap en enkele kloostervrienden. Het met regelmaat bijeen komen voor een gezamenlijk *lectio* of verdieping van een thema, blijkt voor alle betrokkenen – religieuzen en kloostervrienden – zeer verrijkend. Tenslotte is er de tendens, in verschillende landen, om de vorming aan te pakken in een samenwerkingsverband van kloosters en oblatengroepen. Dat biedt mogelijkheden om themadagen neer te zetten en inspirerende sprekers aan te trekken. De hierboven genoemde verbreding komt dan vanzelf tot stand.

Hoe verdiep je vriendschap en bouw je aan gemeenschap?

Het is niet zo makkelijk om echte en diepe vriendschappen uit te bouwen in een oblatengemeenschap of tussen oblaten en leden van de kloostergemeenschap. Het ideaal om een gemeenschap te vormen, leeft. Er is zeker goede wil, maar de praktijk is weerbarstig. Hoe kun je het ijs breken en de afstand tussen leefwerelden overbruggen? Hoe bouw je iets op als een ritme in de uitwisseling en kom je tot verdieping? Hoe pak je het aan, om echt een saamhorigheidsgevoel te krijgen, in een groep en met de kloostergemeenschap?

Er zijn een paar lastige randvoorwaarden: veel oblaten, monniken, zusters zijn *Einzelgängers*. En ze hebben vaak een druk programma! Het vormgeven van oblatuur en kloostervriendschap moet een plekje krijgen in agenda's die al goed gevuld zijn – en liefst wordt het niet een van de verplichtingen die er nog bijkomt! Nog een citaat ter illustratie:

> 'Ik heb zeker een paar goede vrienden in de kringen van het klooster: broeders, zusters, andere oblaten… Maar toch kan ik niet zeggen dat ik tevreden ben. Maken we het potentieel aan vriendschap waar? Is er genoeg openheid over en weer, is er wederkerigheid in de vriendschap? Weten de monniken wat ik aan het doen ben en hebben ze er echt belangstelling voor? En hoor ik, als

> oblaat, echt bij de benedictijnse gemeenschap? Van dat laatste ben ik niet zeker. Waar ik behoefte aan heb, zijn "kwaliteitsmomenten" in het klooster, momenten dat je echt iets deelt en elkaar ontmoet. Maar oblatenprogramma's en retraites bieden daar maar weinig ruimte voor; zo komen we er nauwelijks aan toe om de vriendschap op termijn uit te bouwen.'

Er is potentieel, maar het wordt slechts gedeeltelijk gerealiseerd. Hoe geef je oblaten het gevoel dat ze er echt bij horen en – zoals de abt-primaat Gregory Polan zegt – de 'beste vrienden van het klooster' zijn?

De opgave van de lange termijn

De hiervoor besproken vragen zijn de weerspiegeling van persoonlijke ervaringen, zeker, maar lijken ook uitdrukking van gevoelens die breder leven in kringen van oblaten: het zijn structurele behoeften aan toekomstperspectief, vorming, vriendschap en wederkerigheid in de relatie. Bepaalde beperkingen lijken inherent te zijn aan een religieuze lekenverbintenis in het algemeen, bepaalde grenzen zijn ingegeven door het 'monastieke landschap' van vandaag de dag.

Het is veelzeggend, dat we hier te maken hebben met uitdagingen en 'worstelingen' waarin ook de klassieke kloosterwaarden naar voren komen. Het zijn welbeschouwd worstelingen die misschien wel eigen zijn aan de monastieke traditie zelf, waar de lange termijn mensen nu eenmaal altijd voor uitdagingen plaatst. Dat geldt zowel voor kernbegrippen als *conversio morum*, stabiliteit en gemeenschapsopbouw als voor het, op den duur, volhouden van lezing en gebed en het vasthouden aan een basishouding van dienstbaarheid, nederigheid, menselijkheid, eenvoud en trouw.

Het leven van een oblaat is 'lichter' dan dat van monniken en monialen, het krijgt vorm in de samenleving en minder in de context van een besloten kloostergemeenschap. Maar kennelijk komen ook oblaten een aantal wezenlijke monastieke uitdagingen tegen. De lange termijn is de toetssteen. Weten we het oblaat-zijn tot een vruchtbare verbintenis uit te bouwen? Weten we het, indien nodig, te vernieu-